

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP

Fašizam: teorija i povijest jedne ideje

KNJIŽICA SAŽETAKA

8. svibnja 2026.

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Međunarodni znanstveni skup
/ International Scientific Conference

Fašizam: teorija i povijest jedne ideje
/ Fascism: Theory and History of an Idea

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
/ Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

Sveučilišni kampus Borongaj
/ University Campus Borongaj

Borongajska cesta 83d, Zagreb

Petak, 8. svibnja 2026.
/ Friday, 8th May 2026

Fotografija na naslovnoj stranici: „The signing of the Pact of Steel on May 22, 1939 in Berlin.“, preuzeto sa stranice: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Patto-acciaio.jpg>. / Photo on the front page: "The signing of the Pact of Steel on May 22, 1939 in Berlin.", taken from the page: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Patto-acciaio.jpg>.

ORGANIZACIJSKI ODBOR
/ ORGANIZING COMMITTEE

doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

doc. dr. sc. Ivan Perkov

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Hrvoje Volner

Filozofski fakultet u Osijeku - Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Adrijan Štivić univ. mag. litt. comp. et univ. mag. hist., doktorand

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Libertas međunarodno
sveučilište

Bruno Šagi, univ. mag. hist., doktorand

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

POPIS SUDIONIKA / LIST OF PARTICIPANTS

Miguel Cabo, Universidade de Santiago de Compostela

Gael Proupín Cantelar, Universidade de Santiago de Compostela

Tihomir Cipek, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Vana Gović Marković, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Željko Karaula, Zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Bjelovar

Renato Matić, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Marko Medved, Medicinski fakultet u Rijeci - Sveučilište u Rijeci

Tea Perinčić, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Ivan Perkov, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Grzegorz Rossoliński-Liebe, Freie Universität Berlin

Sandro Skansi, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Vlatko Smiljanić, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Bruno Šagi, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Adrijan Štivić, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Libertas međunarodno sveučilište

Danijel Vojak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Hrvoje Volner, Filozofski fakultet u Osijeku - Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Rory Yeomans, Independent Researcher

RASPORED IZLAGANJA / SCHEDULE¹

PETAK, 8. svibnja 2026. / FRIDAY, 8th May 2026

11:30 – 12:00 | Prijava i registracija sudionika – Knjižnica Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu / Participant Application and Registration – Library of the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

12:00 – 12:15 | Otvaranje skupa, pozdravne riječi / Opening of the Conference, welcoming remarks

12:15 - 13:45 | Sekcija 1 / Section 1

12:15 - 12:30 | Hrvoje Volner, Nacionalizam, mase i nasilje na periferiji / Nationalism, Masses and Violence on the Periphery

12:30 – 12:45 | Tihomir Cipek, Fašizam kao politička religija / Fascism as a Political Religion

12:45 – 13:00 | Vlatko Smiljanić, Kritička raščlamba Filozofskoga izvora fašizma i nacionalnoga socijalizma Hijacinta Boškovića: odnos teksta i konteksta / Critical Analysis of Hijacint Bošković's Philosophical Sources of Fascism and National Socialism: the Relationship Between Text and Context

13:00 – 13:15 | Sandro Skansi, Fašizam kao filozofija i doktrina: Bortolottova kritička reinterpetacija između voluntarizma, statizma i korporativizma / Fascism

¹ Međunarodni znanstveni skup „Fašizam: teorija i povijest jedne ideje“ uvršten je u program Festivala povijesti „Kliofest“. / The International Scientific Conference "Fascism: Theory and History of an Idea" has been included in the program of the History Festival "Kliofest".

as Philosophy and Doctrine: Bortolotto's Critical Reinterpretation Between Voluntarism, Statism, and Corporatism

13:15 – 13:30 | Željko Karaula, Fašizam "kao posljednji bedem kapitalizma"?
Od Trockog do "frankfurtovaca" / Fascism "as the Last Bulwark of Capitalism"?
From Trotsky to the "Frankfurt School"

13:30 – 13:45 | Rasprava / Discussion

13:45 – 15:00 | Ručak / Lunch

15:00 – 16:15 | Sekcija 2 / Section 2

15:00 – 15:15 | Adrijan Štivić, Ludwig von Mises kao povjesničar nastanka nacifašizma / Ludwig von Mises as a Historian of the Emergence of Nazi-Fascism

15:15 – 15:30 | Tea Perinčić, Gabriele D'Annunzio – zavodljiva privlačnost fašizma / Gabriele D'Annunzio – The Seductive Appeal of Fascism

15:30 – 15:45 | Renato Matić, Istra 1920.-1921.: Fašističko nasilje i uspon otpora / Istria 1920–1921: Fascist Violence and the Rise of Resistance

15:45 – 16:00 | Miguel Cabo, Gael Proupín Cantelar, How Fascist was Franco's Dictatorship? An Approach From Rural History / Koliko je Francova diktatura bila fašistička? Pristup iz perspektive ruralne povijesti

16:00 – 16:15 | Rasprava / Discussion

16:15 – 16:30 | Stanka za kavu / Coffee break

16:30 – 17:45 | Sekcija 3 / Section 3

16:30 – 16:45 | Bruno Šagi, Antisemitizam kod ustaša i "zborša" prije Drugoga svjetskog rata / Antisemitism Among the Ustasha Movement and "Zbor" Movement Before the Second World War

16:45 – 17:00 | Danijel Vojak, Na marginama europske i hrvatske historiografije ili o znanstvenim istraživanjima o genocidu nad Romima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj / On the Margins of European and Croatian Historiography: On Scientific Research Regarding the Genocide Against the Roma in the Independent State of Croatia

17:00 – 17:15 | Marko Medved, Katolička Crkva i fašizam – temeljne odrednice odnosa i neki povijesni primjeri / The Catholic Church and Fascism – Fundamental Determinants of the Relationship and Certain Historical Examples

17:15 – 17:30 | Rory Yeomans, Fascist Marketplaces: The Economy and Everyday Life in Wartime Croatia and Nazi Germany / Fašistička tržišta: gospodarstvo i svakodnevnica u ratnoj Hrvatskoj i nacističkoj Njemačkoj

17:30 – 17:45 | Rasprava / Discussion

17:45 – 18:00 | Stanka za kavu / Coffee break

18:00 – 19:00 | Sekcija 4 / Section 4

18:00 – 18:15 | Ivan Perkov, Od grada do logora: ekstremne forme političkog prostora / From the City to the Camp: Extreme Forms of Political Space

18:15 – 18:30 | Vana Gović Marković, Lipa 1944.: fašističko nasilje, kolektivna trauma i muzealizacija sjećanja / Lipa 1944: Fascist Violence, Collective Trauma, and the Musealization of Memory

18:30 – 18:45 | Grzegorz Rossoliński-Liebe, Stepan Bandera and the OUN /
Stepan Bandera i OUN

18:45 – 19:00 | Rasprava / Discussion

19:00 | Zatvaranje skupa / Closing the Conference

Fašizam: teorija i povijest jedne ideje
/ Fascism: Theory and History of an Idea

SAŽECI IZLAGANJA
/ ABSTRACTS

Hrvoje Volner²

Filozofski fakultet u Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Nacionalizam, mase i nasilje na periferiji

Zapadnoeuropski i srednjoeuropski nacionalizam razvijaju se u različitim procesima modernizacije, uz različitu ulogu države i različite koncepcije nacije. U zemljama europske jezgre nacionalna država oblikuje se paralelno s razvojem kapitalističke proizvodnje i pravnih odnosa utemeljenih na obvezi poštivanja ugovora. Takav razvoj omogućio je formiranje političke nacije zasnovane na državljanstvu, s integrativnim vezama koje svoj teorijski izraz najčešće pronalaze u idejama prosvjetiteljstva.

Na prostoru srednje Europe oblikuju se nacionalni pokreti usmjereni prema kulturnoj integraciji etničkih zajednica na povijesno zamišljenom prostoru pod jedinstvenim pojmom nacije. Kapitalistička modernizacija u tim društvima ne proizvodi društvenu klasu koja bi postojećoj državi nametnula moderan politički sadržaj, nacionalni pokreti u većini slučajeva teže stvaranju vlastite države.

U takvom kontekstu i patriotizam poprima drugačiji karakter: umjesto građanskog univerzalizma naglasak se stavlja na jezično i kulturno zajedništvo. Oba modela političkog konstituiranja razvijaju specifične oblike kolektivnog narcizma, koji se manifestiraju u formama zapadnoeuropskog rasizma i etnoreligijskog šovinizma. Krizom nacionalne države krajem 19. stoljeća, potaknutom razvojem monopolističkog kapitalizma i imperijalizma, nacionalizam postaje snažno sredstvo mobilizacije masa pod populističkim vođama. Analiza društvenih struktura srednjoeuropske ekonomske periferije, osobito Hrvatske, upućuje i na pojavu političkog nasilja inspiriranog kolektivističkim ideologijama.

² Prof. dr. sc. Hrvoje Volner (rođen 1976. u Našicama) hrvatski je povjesničar koji istražuje društvenu i ekonomsku povijest Slavonije u razdoblju modernizacijskih procesa od 1873. do 1960-ih, povijest nacionalnih manjina i Holokaust. Autor je više znanstvenih radova i dvije knjige. Radi na Filozofskom fakultetu u Osijeku.

Hrvoje Volner³

Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek, Josip Juraj Strossmayer University Osijek

Nationalism, Masses and Violence on the Periphery

Western and Central European nationalisms develop in different processes of modernization, with different roles of the state and different conceptions of the nation. In the countries of the European core, the nation-state is formed in parallel with the development of capitalist production and legal relations based on the obligation to respect contracts. Such development has enabled the formation of a political nation based on citizenship, with integrative ties that most often find their theoretical expression in the ideas of the Enlightenment.

In the area of Central Europe, national movements are taking shape aimed at the cultural integration of ethnic communities in a historically imagined space under the single concept of the nation. Capitalist modernization in these societies does not produce a social class that would impose modern political content on the existing state; national movements in most cases strive to create their own state.

In such a context, patriotism also takes on a different character: instead of civic universalism, the emphasis is placed on linguistic and cultural commonality. Both models of political constitution develop specific forms of collective narcissism, which manifest themselves in the forms of Western European racism and ethno-religious chauvinism. With the crisis of the nation-state at the end of the 19th century, triggered by the development of monopoly capitalism and imperialism, nationalism became a powerful means of mobilizing the masses under populist leaders. Analysis of the social structures of the Central European economic periphery, especially Croatia, also points to the emergence of political violence inspired by collectivist ideologies.

³ Prof. Dr. Sc. Hrvoje Volner (born 1976 in Našice) is a Croatian historian who researches the social and economic history of Slavonia in the period of modernization processes from 1873 to the 1960s, the history of national minorities and the Holocaust. He is the author of several scientific papers and two books. He works at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Osijek.

Tihomir Cipek⁴

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Fašizam kao politička religija

U izlaganju se polazi od teze da fašizam nije puka posljedica ishoda Prvog svjetskog rata, nego da je rat pomogao kristalizaciji fašističke ideologije i već prije postojeću pobunu protiv prosvjetiteljstva, liberalizma i demokracije oblikovao kroz fašističku ideologiju. Rat je pokazao kako je površna ideologija internacionalizma i kako se svi društveni slojevi mogu staviti u službu nacije i države. Potaknuti tom činjenicom, dvojica konzervativnih političkih mislilaca, Eric Voegelin i Raymond Aron, su nezavisno jedan od drugog, fašizam počeli tumačiti kao političku religiju. Tvrde da se ona razvila zahvaljujući, krizi klasičnih religija i zanemarivanju duhovnih potreba čovjeka. Zbog toga su se razvile političke religije, komunizam i fašizam. Fašizam je supstituirao tri ključna religijska elementa. Ideju sveca (Hitler je svetac), svetih knjiga (*Mein Kampf*) i svetih mučenika pokreta (Horst Wessel). Ukazat će se na glavne teze na kojima počiva teorija političkih religija i njezinu ulogu u konzervativnim tumačenjima fašističkog fenomena.

⁴ Prof. dr. sc. Tihomir Cipek (rođen 1962.), redoviti je profesor u trajnom zvanju Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnik je Državne nagrade za znanost Republike Hrvatske za 2006. godinu, kao i za 2017. godinu. U dva je navrata obnašao dužnost predsjednika Hrvatskog politološkog društva. Osim na Fakultetu političkih znanosti, drži predavanja i na Hrvatskim studijima te na Ratnoj školi Hrvatske vojske. Bio je gostujući profesor i istraživač na Sveučilištima u Beču, Göttingenu, Marburgu an der Lahn, Ljubljani, Bonnu, Bratislavi, Londonu, Sao Paulu i Tübingenu. U ljetnom semestru 2012. godine kao stipendist zaklade "Robert Bosch" boravio je na Institutu za znanost o čovjeku u Beču. Član je međunarodnog uredništva The International Encyclopedia of Political Science, u izdanju Američkog udruženja za politologiju. Također je član znanstvenog savjeta nekoliko časopisa iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Slovenije, Srbije, Poljske i Turske. Predmet njegova znanstvenog interesa su političke ideologije, hrvatska i komparativna politika te europske studije. Osim na hrvatskom, tekstove objavljuje na njemačkom, engleskom i poljskom jeziku.

Tihomir Cipek⁵

Faculty of Political Science, University of Zagreb

Fascism as a Political Religion

The presentation starts from the thesis that fascism is not a mere consequence of the outcome of the First World War, but that the war helped in the crystallization of fascist ideology and shaped the already existing rebellion against the Enlightenment, liberalism, and democracy through fascist ideology. The war showed how superficial the ideology of internationalism was and how all social strata could be put into the service of the nation and the state. Prompted by this fact, two conservative political thinkers, Eric Voegelin and Raymond Aron, independently of one another, began to interpret fascism as a political religion. They claim that it developed thanks to the crisis of classical religions and the neglect of the spiritual needs of man. Because of this, political religions, communism and fascism, developed. Fascism substituted three key religious elements: the idea of a saint (Hitler is a saint), sacred books (*Mein Kampf*), and sacred martyrs of the movement (Horst Wessel). The main theses on which the theory of political religions rests and its role in conservative interpretations of the fascist phenomenon will be pointed out.

⁵ Prof. Dr. Sc. Tihomir Cipek (born 1962), is a tenured full professor at the University of Zagreb. He is the recipient of the State Science Award of the Republic of Croatia for 2006, as well as for 2017. On two occasions, he served as the president of the Croatian Political Science Association. In addition to the Faculty of Political Science, he lectures at Croatian Studies and at the War College of the Croatian Army. He has been a visiting professor and researcher at the Universities of Vienna, Göttingen, Marburg an der Lahn, Ljubljana, Bonn, Bratislava, London, Sao Paulo, and Tübingen. In the summer semester of 2012, as a fellow of the "Robert Bosch" Foundation, he resided at the Institute for Human Sciences in Vienna. He is a member of the international editorial board of The International Encyclopedia of Political Science, published by the American Political Science Association. He is also a member of the scientific advisory boards of several journals from Bosnia and Herzegovina, Croatia, Slovenia, Serbia, Poland, and Turkey. The subjects of his scientific interest are political ideologies, Croatian and comparative politics, and European studies. In addition to Croatian, he publishes his texts in German, English, and Polish.

Vlatko Smiljanić⁶

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Kritička raščlamba Filozofskoga izvora fašizma i nacionalnoga socijalizma Hijacinta Boškovića: odnos teksta i konteksta

Dominikanac, teolog i filozof Hijacint (Ante) Bošković (1900. – 1947.) jedan je od prvih hrvatskih intelektualaca koji je kao svjedok vremena napisao jedno od prvih kritičkih i povijesno-filozofskih djela o dvama totalitarnim režimima – fašizmu i nacionalsocijalizmu 1938. godine. Autor će u izlaganju interpretirati odnos teksta i konteksta, analizirajući život i rad Hijacinta Boškovića kao odraz na iznesene filozofijske stavove o tim dvama totalitarnim režimima. Kritički će raščlaniti sadržaj toga teksta te objasniti motive, izvore, literaturu i načine filozofske interpretacije problema s težnjom na povijesne činjenice i političku, društvenu te gospodarsku zbilju 30-ih godina prošloga stoljeća. Kao središte te kritičke raščlambe će biti Boškovićeva poredba novovjekovnoga subjektivizma (a time i humanizma) te totalitarizma. Uz to, bit će predstavljeni recepcija, interes i služenje Filozofskim izvorima hrvatske znanstvene i stručne javnosti od njegova nastanka do danas kao i znanstveno-stručne recenzije istoga.

⁶ Doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić rođen je 1995. godine u Virovitici. Sveučilišni je nastavnik i znanstvenik na Odsjeku za kroatologiju i Odsjeku za povijest te prodekan za poslovanje Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Glavni je urednik znanstvenoga časopisa *Kroatologija* (a1/a2). Tijekom studija bio je student-demonstrator, nositelj stipendije za izvrsnost Virovitičko-podravske županije te dobitnik studentskih nagrada poput Rektorove nagrade (2020.), Dekanove nagrade (2020.), Pročelnikove nagrade (2018.) i više Pročelnikovih priznanja. Također, dobitnik je Nagrade za objavljeni znanstveni rad visoke međunarodne vidljivosti (2024.) te Dekanova priznanja zaslužnim nastavniciima za znanstveno-nastavni rad (2024.). Autor je dvije i suautor jedne knjige, kao i više uredničkih knjiga i zbornika radova sa znanstvenom tematikom u području kroatologije i povijesti. Također, učestalo doprinosi znanstvenim i stručnim radovima s povijesnim i kroatološkim temama. Akademsko zvanje doktora znanosti stekao je 2023. obranivši doktorski rad *Život i djela Mirka Danijela Bogdanića od 1760. do 1802. godine* pod mentorstvom akademika Stjepana Čosića s najvišom ocjenom (summa cum laude). Znanstveni interesi docenta Smiljanića usmjereni su na političku, društvenu i kulturnu povijest Hrvatske od ranoga novog vijeka do suvremenosti, s posebnim naglaskom na lokalnu i zavičajnu povijest Slavonije, Podravine i virovitičkoga kraja. Dosad je objavio ukupno stotinjak znanstvenih i stručnih publikacija te izlaganja na domaćim i međunarodnim znanstvenim te stručnim skupovima. Autor je četiri knjige te urednik pet knjiga.

Vlatko Smiljanić⁷

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

Critical Analysis of Hijacint Bošković's Philosophical Sources of Fascism and National Socialism: the Relationship Between Text and Context

Dominican, theologian, and philosopher Hijacint (Ante) Bošković (1900–1947) was one of the first Croatian intellectuals who, as a witness to his time, wrote one of the first critical and historical-philosophical works on two totalitarian regimes – fascism and national socialism – in 1938. In this presentation, the author will interpret the relationship between text and context, analyzing the life and work of Hijacint Bošković as a reflection of his stated philosophical views on these two totalitarian regimes. The content of this text will be critically analyzed, explaining the motives, sources, literature, and methods of philosophical interpretation of the problem, with an emphasis on historical facts and the political, social, and economic reality of the 1930s. The center of this critical analysis will be Bošković's comparison between modern subjectivism (and thus humanism) and totalitarianism. In addition, the reception, interest, and use of the "Philosophical Sources" by the Croatian scientific and professional public from its inception to the present day will be presented, as well as scientific and professional reviews of the work.

⁷ Assistant Professor Vlatko Smiljanić, was born in 1995 in Virovitica. He is a university teacher and scientist at the Department of Croatology and the Department of History, and the Vice Dean for Business at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. He is the editor-in-chief of the scientific journal *Kroatologija* (a1/a2). During his studies, he was a student-demonstrator, a recipient of the Virovitica-Podravina County scholarship for excellence, and a winner of student awards such as the Rector's Award (2020), the Dean's Award (2020), the Head's Award (2018), and several Head's recognitions. Furthermore, he is the recipient of the Award for a published scientific paper of high international visibility (2024) and the Dean's recognition for meritorious teachers for scientific and teaching work (2024). He is the author of two books and the co-author of one, as well as several edited books and proceedings with scientific themes in the fields of Croatology and history. Also, he frequently contributes scientific and professional papers with historical and Croatological themes. He earned the academic degree of Doctor of Science in 2023, defending his doctoral thesis *Život i djela Mirka Danijela Bogdanića od 1760. do 1802. godine* under the mentorship of Academician Stjepan Čosić with the highest grade (*summa cum laude*). Assistant Professor Smiljanić's scientific interests are focused on the political, social, and cultural history of Croatia from the early modern period to the contemporary era, with special emphasis on the local and regional history of Slavonia, Podravina, and the Virovitica region. To date, he has published a total of about a hundred scientific and professional publications and presentations at domestic and international scientific and professional conferences. He is the author of four books and the editor of five books.

Adrijan Štivić⁸

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Libertas međunarodno sveučilište

Ludwig von Mises kao povjesničar nastanka nacifašizma

U izlaganju se analizira tzv. Sonderweg teorija o usponu nacističke Njemačke, na primjeru knjige Ludwiga von Misesa *Svemoguća država – uspon totalne države i totalni rat*. Cilj izlaganja je prikazati kako Mises objašnjava nastanak nacizma, antisemitizma i Trećeg Reicha iz liberalne, slobodnotržišne perspektive. Kao razočarani austrijski liberal židovskog porijekla, von Mises uzroke nastanka nacizma vidi u pruskom militarizmu, rastu etatizma, nacionalizma i slabljenju liberalnih institucija u Njemačkoj. Nacizam tumači kao populistički antikapitalistički pokret koji je manipulirao ekonomskim nezadovoljstvom i antisemitizmom. Posebna se pažnja posvećuje odnosu između nacionalizma, rasizma i ekonomske politike, a Mises se, kao stariji autor, uklapa u glavne historiografske debate o fašističkim režimima, kao što su (anti)modernizam fašizma, intencionalističko-funkcionalistička debata oko Holokausta itd. Zaključno, rad pokazuje da je Ludwig von Mises iznio važna historiografska i politološka stajališta te se time njegov historiografski opus smješta uz bok relevantnoj historiografiji suvremenog razdoblja.

⁸ Adrijan Štivić (rođen 2001.) intelektualni je povjesničar i povjesničar međunarodnih odnosa. Trenutno je doktorand povijesti na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu i doktorand međunarodnih odnosa na Libertas međunarodnom sveučilištu. Diplomirao je komparativnu književnost i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a preddiplomski studij završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Djeluje kao naslovni asistent na Tehničkom fakultetu u Puli, gdje sudjeluje u izvođenju nastave na kolegiju „Informacijska tehnologija i društvo“ gdje predaje povijest modernosti, povijest znanosti te povijest institucija političkog i ekonomskog liberalizma. Njegov znanstveni rad usmjeren je na intelektualnu povijest liberalizma, političke ideologije 19. i 20. stoljeća te historijsku geopolitiku. Dobitnik je dvije dekanove nagrade, za izvrsnost i studentski aktivizam. Tijekom studija obnašao je visoke funkcije u studentskoj upravi fakulteta i bio angažiran na projektima i programima osiguravanja kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju.

Adrijan Štivić⁹

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Libertas International University

Ludwig von Mises as a Historian of the Emergence of Nazi-Fascism

The presentation analyzes the so-called Sonderweg theory regarding the rise of Nazi Germany, using the example of Ludwig von Mises' book *Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War*. The aim of the presentation is to demonstrate how Mises explains the emergence of Nazism, antisemitism, and the Third Reich from a liberal, free-market perspective. As a disillusioned Austrian liberal of Jewish origin, von Mises sees the causes of the rise of Nazism in Prussian militarism, the growth of statism, nationalism, and the weakening of liberal institutions in Germany. He interprets Nazism as a populist anti-capitalist movement that manipulated economic discontent and antisemitism. Special attention is paid to the relationship between nationalism, racism, and economic policy, and Mises, as an earlier author, fits into the main historiographical debates on fascist regimes, such as the (anti)modernism of fascism, the intentionalist-functionalist debate regarding the Holocaust, etc. In conclusion, the paper shows that Ludwig von Mises presented important historiographical and political science viewpoints, thereby placing his historiographical opus alongside the relevant historiography of the contemporary period.

⁹ Adrijan Štivić (born 2001) is an intellectual historian and a historian of international relations. He is currently a doctoral candidate in history at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, and a doctoral candidate in international relations at Libertas International University. He graduated in comparative literature and history from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, and completed his undergraduate studies at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka. He serves as an external teaching assistant at the Faculty of Engineering in Pula, where he participates in teaching the course "Information Technology and Society," lecturing on the history of modernity, the history of science, and the history of the institutions of political and economic liberalism. His scientific work is focused on the intellectual history of liberalism, 19th and 20th-century political ideologies, and historical geopolitics. He is the recipient of two Dean's awards, for excellence and student activism. During his studies, he held high positions in student administration and was engaged in projects and programs for quality assurance in science and higher education.

Željko Karaula¹⁰

Zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Bjelovar

Fašizam "kao posljednji bedem kapitalizma"? Od Trockog do "frankfurtovaca"

Marksističke interpretacije fašizma tijekom 20. stoljeća fašizam ne vide kao puki povijesni incident ili rezultat djelovanja "karizmatičnog vođe", već kao duboko ukorijenjen proizvod krize kapitalističkog sustava. One nastoje objasniti fašizam kroz analizu klasnih odnosa, ekonomske strukture i odnosa države i kapitala. Fašizam nije ovdje samo neko odstupanje ili "nastranost", već kapitalizam u uvjetima krajnje krize, kada vladajuća klasa zamjenjuje demokraciju terorom ili imperijalizmom kako bi se održala na vlasti. Fašizam koristi nacionalizam, psihološke metode izazivanja straha, pokoravanja autoritetu i iskonskih ljudskih poriva koji traže "žrtvenog jarca" za otklanjanje svojih teškoća. Fašizam vide kao krajnju točku instrumentalnog uma koji je postao iracionalan, gdje se moderna tehnologija koristi za uništenje svojih ideoloških protivnika, posebno Židova kao "simbola kapitalizma".

¹⁰ Željko Karaula (rođen 1973.) hrvatski je povjesničar čiji se znanstveni rad primarno fokusira na hrvatsku povijest 20. stoljeća i jugoslavensku povijest. Poseban doprinos dao je istraživanju političkih biografija značajnih ličnosti 20. stoljeća, kao i detaljnom proučavanju povijesti bjelovarskog kraja i okolice. Trenutno djeluje kao stalni suradnik u Zavodu za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru. Osim rada u Hrvatskoj, Karaula je aktivan i u međunarodnim znanstvenim krugovima. Član je Dukljanske akademije nauka i umjetnosti u Podgorici te se ističe kao promotor znanstvene suradnje između Hrvatske i Crne Gore. Glavni je urednik je časopisa *Zbornik Janković*.

Željko Karaula¹¹

Institute of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Bjelovar

Fascism "as the Last Bulwark of Capitalism"? From Trotsky to the "Frankfurt School"

Marxist interpretations of fascism during the 20th century do not view fascism as a mere historical accident or the result of the actions of a "charismatic leader," but as a deeply rooted product of the crisis of the capitalist system. They seek to explain fascism through the analysis of class relations, economic structure, and the relationship between the state and capital. Here, fascism is not merely a deviation or "abnormality," but rather capitalism under conditions of extreme crisis, when the ruling class replaces democracy with terror or imperialism in order to maintain its power. Fascism utilizes nationalism, psychological methods of inducing fear, submission to authority, and primal human urges that seek a "scapegoat" to alleviate their hardships. They see fascism as the ultimate point of instrumental reason that has become irrational, where modern technology is used for the destruction of its ideological opponents, especially Jews as "symbols of capitalism."

¹¹ Željko Karaula (born 1973) is a Croatian historian whose scientific work primarily focuses on 20th-century Croatian history and Yugoslav history. He has made a special contribution to the research of political biographies of significant 20th-century figures, as well as the detailed study of the history of the Bjelovar region and its surroundings. He currently serves as a permanent associate at the Institute for Scientific Research and Artistic Work of the Croatian Academy of Sciences and Arts (HAZU) in Bjelovar. In addition to his work in Croatia, Karaula is active in international scientific circles. He is a member of the Doclean Academy of Sciences and Arts in Podgorica and stands out as a promoter of scientific cooperation between Croatia and Montenegro. He is the editor-in-chief of the journal *Zbornik Janković*.

Sandro Skansi¹²

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Fašizam kao filozofija i doktrina: Bortolottova kritička reinterpretacija između voluntarizma, statizma i korporativizma

Ovaj rad kritički analizira političku filozofiju Guida Bortolotta iznesenu u njegovoj knjizi *Dottrina del Fascismo*, koji zbog velikog opsega ostaje uglavnom nedostupan izvan talijanske znanstvene tradicije. Polazeći od kanonske formulacije povezane s Benitom Mussolinijem i Giovannijem Gentileom, rad istodobno razmatra i njihove filozofske doprinose te u tom kontekstu smješta Bortolottovu reinterpretaciju. Posebna se pažnja posvećuje nizu konceptualnih napetosti koje se često zanemaruju u standardnim prikazima, osobito Bortolottovoj sintezi voluntarizma, etičkog statizma i korporativističke ontologije unutar fašističke doktrine. Rekonstrukcijom tih unutarnjih momenata rad dovodi u pitanje raširenu pretpostavku o fašizmu kao monolitnom ideološkom sustavu, ali i otvara pitanje točno koji od tih elemenata ili njihovih kombinacija tvore srž fašizma. Cilj ovog rada je obogatiti suvremene rasprave o fašizmu uvođenjem zanemarenih filozofskih nijansi te proširiti komparativni horizont njegove interpretacije.

¹² Sandro Skansi rođen je u Zagrebu 1985. godine. Godine 2004. završava Klasičnu gimnaziju u Zagrebu i potom upisuje studij filozofije i hrvatske kulture na Fakultetu hrvatskih studija gdje diplomira 2009. godine. Doktorira iz filozofije 2013. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon doktoriranja radi kao podatkovni znanstvenik i softverski inženjer, a zatim kao voditelj analitike u privatnom sektoru. Godine 2017. postaje docent, a 2023. izvanredni profesor na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Autor je više udžbenika i znanstvenih monografija i četrdeset znanstvenih radova, te je najcitiraniji filozof u Republici Hrvatskoj prema Semantic Scholaru. U više navrata je primao nagrade svog fakulteta za svoj znanstveni rad, te je primio nagradu Ambra Beggiano udruge Veneti nel Mondo za najznačajniju publikaciju na venetskom jeziku 2025. Izvorni je govornik talijanskog jezika i hrvatskog jezika, a osim njima služi se aktivno engleskim i venetskim jezikom. Područja znanstvenog interesa su mu umjetna inteligencija i filozofija politike.

Sandro Skansi¹³

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

Fascism as Philosophy and Doctrine: Bortolotto's Critical Reinterpretation Between Voluntarism, Statism, and Corporatism

This paper critically analyzes the political philosophy of Guido Bortolotto presented in his book *Dottrina del Fascismo*, which, due to its great volume, remains largely inaccessible outside the Italian scientific tradition. Starting from the canonical formulation associated with Benito Mussolini and Giovanni Gentile, the paper simultaneously considers their philosophical contributions and places Bortolotto's reinterpretation within that context. Special attention is paid to a series of conceptual tensions that are often neglected in standard accounts, especially Bortolotto's synthesis of voluntarism, ethical statism, and corporatist ontology within fascist doctrine. By reconstructing these internal moments, the paper challenges the widespread assumption of fascism as a monolithic ideological system, while also raising the question of exactly which of these elements or their combinations form the core of fascism. The aim of this paper is to enrich contemporary debates on fascism by introducing neglected philosophical nuances and to expand the comparative horizon of its interpretation.

¹³ Sandro Skansi was born in Zagreb in 1985. In 2004, he graduated from the Classical Gymnasium in Zagreb and subsequently enrolled in the study of philosophy and Croatian culture at the Faculty of Croatian Studies, where he graduated in 2009. He earned his doctorate in philosophy in 2013 from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. After completing his doctorate, he worked as a data scientist and software engineer, and later as a head of analytics in the private sector. In 2017, he became an assistant professor, and in 2023, an associate professor at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. He is the author of several textbooks and scientific monographs and forty scientific papers, and is the most cited philosopher in the Republic of Croatia according to Semantic Scholar. On several occasions, he has received awards from his faculty for his scientific work, and he received the Ambra Beggato award from the Veneti nel Mondo association for the most significant publication in the Venetian language in 2025. He is a native speaker of the Italian and Croatian languages, and in addition to them, he actively uses English and the Venetian language. His areas of scientific interest are artificial intelligence and political philosophy.

Tea Perinčić¹⁴

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Gabriele D'Annunzio – zavodljiva privlačnost fašizma

Gabriele D'Annunzio po mnogo čemu smatra se prorokom ili Ivanom Krstiteljem talijanskog fašizma. Njegovo eksperimentiranje s raznim oblicima ekstremizama u gradu Rijeci tijekom 15 mjeseci njegove diktature od rujna 1919. do 1921. godine, nagovijestilo je novo, mračno doba europske povijesti. No, s druge strane, kao što je u to vrijeme svojom karizmom i zavodljivim populizmom privlačio mase sljedbenika svih uzrasta, tako je i u historiografiji njegova uloga još uvijek isprepletana simpatijama za lik i djelo kao što se iskazuju simpatije za nepodopštine kicoša i mangupa. Indikativno je što se i sto godina kasnije, slični nastupi i djelovanja pojedinaca, kao i skupina još uvijek gledaju na sličan način ili pak umanjuju njihovu štetnost. U čemu je ta zavodljiva privlačnost fašizma koja se tako neprimjetno provuče kroz pore društva i zašto je ne možemo osvijestiti ni nakon stotinu godina u kojima smo prošli teške i krvave lekcije? Je li Gabriele D'Annunzio povijesni primjer na kojem trebamo učiti? Možemo li analitičkim pristupom prošlim događanjima doći do zaključaka i naputaka za nove generacije, za novo i bolje društvo?

¹⁴ Tea Perinčić, povjesničarka i muzeologinja, rođena je 1971. u Rijeci. Diplomirala je filozofiju i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1996. te je na istom fakultetu i magistrirala 2004. s temom *Rapska biskupija u vizitaciji Agostina Valiera 1579. godine*. Doktorirala je 2008. na Doktorskoj školi Odsjeka za povijest Sveučilišta u Padovi. Na osnovu disertacije objavila je monografiju *Dalmatia between Ottoman and Venetian Rules 1645-1718. (Viella, Roma, 2008)*. Od 2007. zaposlena je kao kustosica u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka. Autorica je nekoliko izložbi monografskog karaktera i muzejskih kataloga te historiografskih članaka i publikacija (*Krčka komuna u doba Lepantske bitke 1571.*, *Mletački katastar Zlosela iz 1756.*, *Revolucionarna 1848. u Rijeci*, *D'Annunzio - Božić 1920.*, *D'Annunzijeva mučenica – Holocausta di D'Annunzio, Rijeka ili smrt, Rigojanči – ljubav kao slatko nadahnuće*, *Djetinjstvo iza željezne zavjese*).

Tea Perinčić¹⁵

Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka

Gabriele D'Annunzio – The Seductive Appeal of Fascism

Gabriele D'Annunzio is in many ways considered the prophet or the John the Baptist of Italian fascism. His experimentation with various forms of extremism in the city of Rijeka during the 15 months of his dictatorship from September 1919 to 1921 foreshadowed a new, dark era of European history. However, on the other hand, just as he attracted masses of followers of all ages at that time with his charisma and seductive populism, his role in historiography is still intertwined with sympathies for his character and work, much like the sympathies shown for the antics of a dandy or a rascal. It is indicative that even a hundred years later, similar appearances and actions of individuals, as well as groups, are still viewed in a similar way or their harmfulness is downplayed. Wherein lies this seductive appeal of fascism that slips so imperceptibly through the pores of society, and why are we unable to become conscious of it even after a hundred years in which we have undergone difficult and bloody lessons? Is Gabriele D'Annunzio a historical example from which we should learn? Can we, through an analytical approach to past events, reach conclusions and instructions for new generations, for a new and better society?

¹⁵ Tea Perinčić, historian and museologist, was born in 1971 in Rijeka. She graduated in philosophy and history from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, in 1996, and earned her master's degree at the same faculty in 2004 with the thesis *Rapska biskupija u vizitaciji Agostina Valiera 1579. godine*. She received her doctorate in 2008 from the Doctoral School of the Department of History at the University of Padua. Based on her dissertation, she published the monograph *Dalmatia between Ottoman and Venetian Rules 1645-1718 (Viella, Roma, 2008)*. Since 2007, she has been employed as a curator at the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka. She is the author of several monographic exhibitions and museum catalogs, as well as historiographical articles and publications (*Krčka komuna u doba Lepantske bitke 1571.*, *Mletački katastar Zlosela iz 1756.*, *Revolucionarna 1848. u Rijeci*, *D'Annunzio - Božić 1920.*, *D'Annunzijeva mučenica – L'Holocausta di D'Annunzio, Rijeka ili smrt, Rigojanči – ljubav kao slatko nadahnuće, Djetinjstvo iza željezne zavjese*).

Renato Matic¹⁶

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Istra 1920.-1921.: Fašističko nasilje i uspon otpora

Cilj ovog izlaganja i teksta koji slijedi jest prikazati početke fašističkog nasilja nad hrvatskim i drugim slavenskim zajednicama u Istri i Dalmaciji, kao i prve spontane i organizirane oblike otpora tom nasilju. U prvom dijelu ukratko se razmatraju najave i planovi ekspanzionističkih ambicija koje su artikulirali rani zagovornici iredentističkih i fašističkih ideja (Attilio Tamaro, Ettore Tolomei, Ruggero Timeus), a potom i Benito Mussolini. Kao važna preteča ranog otpora u Istri navodi se i prvi zabilježeni čin otpora na širem kvarnerskom području, još ne protiv fašista, nego protiv D'Annunzijevih legionara tijekom okupacije Rijeke i dijelova Kvarnera. Prema akademiku Petru Strčiću, D'Annunzio je 1919. poslao skupinu legionara u pljačkaški pohod na otok Krk, no otočani su im se suprotstavili, svladali ih i protjerali.

Nakon toga slijede primjeri ranog, spontanog otpora u Hrvatskom primorju i Istri tijekom 1920. godine: Vodnjanska bitka (16. siječnja 1920.), „Krvavi Prvi maj“ (1. svibnja 1920.), paljenje i razaranje Hrvatskog narodnog doma i čitaonice u Puli (14. srpnja 1920.) te legendarna „dva šamara“ upućena Mussoliniju nakon njegova govora u pulskom kazalištu (21. rujna 1920.).

U drugom dijelu izlaganja naglasak je na prvim oblicima organiziranog narodnog otpora fašizmu: Proštinska buna (2. veljače - 3. travnja 1921.), u kojoj se seosko stanovništvo Proštine, pod vodstvom dr. Ante Cilige, suprotstavilo fašističkom nasilju, te Labinska republika (2. ožujka - 8. travnja 1921.), koju su organizirali rudari na području Labina. U slučaju Labinske

¹⁶ Renato Matic rođen je u Vinkovcima 1963. godine. Diplomirao je, magistrirao i doktorirao sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Redoviti je profesor u trajnom zvanju na Odsjeku za sociologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Sudjelovao je u pokretanju i predaje na Poslijediplomskom specijalističkom studiju mentalno zdravlje obitelji, djece i mladih u zajednici Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a predaje i na Šoa akademiji Židovske općine u Zagrebu. Njegovo su područje znanstvenog interesa: sociologija kriminala i društvene devijantnosti, istraživanje društvenih uzroka nasilja, korupcije, predrasuda i diskriminacije, te društvo i branitelji. Član je Franjevačkog svjetovnog rada, Hrvatskog sociološkog društva, Strukovne udruge kriminalista, Alumni George. C. Marshall Center for International and Security Studies, Karate kluba Tempo – Zagreb, te je Počasni član udruge studenata sociologije Anomija. Hrvatski je branitelj i nositelj spomenice Domovinskog rata.

republike odpor fašističkom pritisku osobito je jasno isprepleten s borbom za bolje radne uvjete i radnička prava.

Renato Matic¹⁷

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

Istria 1920–1921: Fascist Violence and the Rise of Resistance

The goal of this presentation and the following text is to present the beginnings of fascist violence against Croatian and other Slavic communities in Istria and Dalmatia, as well as the first spontaneous and organized forms of resistance to that violence. The first part briefly considers the announcements and plans of expansionist ambitions articulated by early proponents of irredentist and fascist ideas (Attilio Tamaro, Ettore Tolomei, Ruggero Timeus), and subsequently by Benito Mussolini. As an important precursor to early resistance in Istria, the first recorded act of resistance in the wider Kvarner area is mentioned—not yet against the fascists, but against D'Annunzio's legionnaires during the occupation of Rijeka and parts of Kvarner. According to Academician Petar Strčić, in 1919 D'Annunzio sent a group of legionnaires on a looting expedition to the island of Krk, but the islanders confronted them, overpowered them, and expelled them.

This is followed by examples of early, spontaneous resistance in the Croatian Littoral and Istria during 1920: the "Vodnjanska bitka" (January 16, 1920), "Krvavi Prvi maj" (May 1, 1920), the burning and destruction of the Hrvatski narodni dom and reading room in Pula (July 14, 1920), and the legendary "two slaps" delivered to Mussolini after his speech in the Pula theater (September 21, 1920).

¹⁷ Renato Matic was born in Vinkovci in 1963. He graduated, earned his master's degree, and received his doctorate in sociology from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. He is a tenured professor at the Department of Sociology of the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. He participated in the initiation of, and teaches at, the postgraduate specialist study "Mentalno zdravlje obitelji, djece i mladih u zajednici" at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, and also lectures at the Šoa akademija of the Jewish Community in Zagreb. His areas of scientific interest include: sociology of crime and social deviance, research into the social causes of violence, corruption, prejudice, and discrimination, as well as society and veterans. He is a member of the Secular Franciscan Order, the Croatian Sociological Association, the Professional Association of Criminologists, the Alumni George C. Marshall Center for International and Security Studies, and the Karate klub Tempo – Zagreb. Additionally, he is an honorary member of the sociology students' association Anomija. He is a Croatian veteran and a recipient of the Spomenica Domovinskog rata.

In the second part of the presentation, the emphasis is on the first forms of organized popular resistance to fascism: the "Proštinska buna" (February 2 – April 3, 1921), in which the rural population of Proština, under the leadership of Dr. Ante Ciliga, opposed fascist violence, and the "Labinska republika" (March 2 – April 8, 1921), organized by miners in the Labin area. In the case of the "Labinska republika", resistance to fascist pressure is particularly clearly intertwined with the struggle for better working conditions and workers' rights.

Miguel Cabo Villaverde¹⁸, Gael Proupín Cantelar¹⁹

Universidade de Santiago de Compostela

Koliko je Francova diktatura bila fašistička? Pristup iz perspektive ruralne povijesti

Francov režim (1936. – 1975.) unutar svoje političke obitelji ističe se po dvjema karakterističnim značajkama: rođen je iz krvavoga trogodišnjeg građanskog rata i uživao je iznimnu dugovječnost, usporedivu samo sa susjednim Portugalom. Upravo zbog svog trajanja, režim je s vremenom evoluirao, a različiti sektori (falangisti, vojska, tradicionalisti, monarhisti, katolici itd.) koji su ga podržavali igrali su različite uloge u njegovim pojedinim fazama. Španjolska historiografija podijeljena je oko pitanja u kojoj se mjeri frankizam može klasificirati kao fašizam, kao i oko mnogih drugih aspekata poput stupnja njegove društvene potpore, kontinuiteta u demokratskom sustavu uvedenom nakon diktatorove smrti i slično.

Na ova pitanja pokušat ćemo baciti novo svjetlo usvajanjem originalne perspektive, one iz vizure ruralne povijesti, distancirajući se pritom od monopola politologije i političke povijesti.

¹⁸ Miguel Cabo Villaverde (rođen 1970.) profesor je na Sveučilištu Santiago de Compostela (Galicijska, Španjolska). Njegova su glavna područja interesa udruživanje i kolektivno djelovanje u ruralnom svijetu, ruralno nasilje, španjolska politička povijest u razdoblju između 1874. godine i Francove diktature te procesi izgradnje nacije u Europi. Autor je niza članaka, poglavlja i knjiga o ovim temama. Njegove novije publikacije na engleskom jeziku uključuju „Agrarian parties in Europe prior to 1945 and beyond” u izdanju Leen Van Molle, Laurenta Brassarta, Corine Marache i Juana Pana Montoja (ur.) *Making Politics in the European Countryside, from the 1780s to the 1930s* (2022.), „Farming The Nation: Agrarian Parties and the National Question in Interwar Europe”, *Studies on National Movements* (SNM), 8(1), 26 (2024.) te „Agrarian organisations and political parties in Europe, 1870-1939” (zajedno s Juanom Pan-Montojom), u izdanju Jordija Planasa, Antona Schuurmana i Yvesa Segersa (ur.), *The Formation of Agricultural Governance. The Interplay between State and Civil Society in European Agriculture* (2025.). Upravo je suuredio, s Lourenzom Fernándezom Prietom i Juanom Pan-Montojom, djelo *Agricultural Modernisation and the Green Revolution in the Twentieth-Century World*, Woodbridge, Boydell and Brewer (2026.).

¹⁹ Gael Uxío Proupín Cantelar završio je preddiplomski studij povijesti na Sveučilištu Santiago de Compostela, što je uključivalo i studijski boravak na Jagiellonskom sveučilištu. Na istom je sveučilištu u Santiagu stekao i titulu magistra moderne povijesti. Trenutačno je doktorand suvremene povijesti (od 2024.) na Sveučilištu Santiago de Compostela, specijalizirajući se za ekonomsku i socijalnu povijest pod mentorstvom profesora Miguela Caba Villaverdea (Sveučilište u Santiagu) i Miguela Ángela del Arca Blanca (Sveučilište u Granadi). Njegovo istraživanje usmjereno je na analizu funkcioniranja autarkije, njezinih institucija i njihova utjecaja na Galiciju tijekom 1940-ih godina. Osim toga, njegovi akademski interesi nadilaze galicijski kontekst jer nastoji istražiti paralele između španjolskog modela i onih talijanskog fašizma i nacifašizma. Njegova preliminarna istraživanja o intervencionizmu i crnom tržištu nagrađena su 2024. i početkom 2025. godine na lokalnim natjecanjima u Galiciji.

Miguel Cabo Villaverde²⁰, Gael Proupín Cantelar²¹

Universidade de Santiago de Compostela

How Fascist was Franco's Dictatorship? An Approach From Rural History

The Franco regime (1936–1975) stands out within its political family for two distinctive characteristics: it was born out of a bloody three-year civil war and it enjoyed exceptional longevity, comparable only to that of neighbouring Portugal. Precisely because of its duration, it evolved over time, and the different sectors (Falangists, military, traditionalists, monarchists, Catholics, etc.) that supported it played varying roles in its different stages. Spanish historiography is divided on the extent to which Francoism can be classified as fascist, as well as on many other aspects such as the degree of its social support, the continuities in the democratic system imposed after the death of the dictator and so on.

We will attempt to shed light on these issues by adopting an original perspective, that of rural history, distancing ourselves from the monopoly of political science and political history.

²⁰ Miguel Cabo Villaverde (born 1970) is Professor at the University of Santiago de Compostela (Galicia, Spain). His main fields of interest are associations and collective action in the rural world, rural violence, Spanish political history between 1874 and the Franco dictatorship, and nation-building processes in Europe. He has written a number of articles, chapters and books on these topics. Recent publications in English include “Agrarian parties in Europe prior to 1945 and beyond” in Leen Van Molle, Laurent Brassart, Corine Marache and Juan Pan Montojo (eds.) *Making Politics in the European Countryside, from the 1780s to the 1930s* (2022), “Farming The Nation: Agrarian Parties and the National Question in Interwar Europe”, *Studies on National Movements* (SNM), 8(1), 26 (2024) and “Agrarian organisations and political parties in Europe, 1870-1939” (together with Juan Pan-Montojo), in Jordi Planas, Anton Schuurman, Yves Segers (eds), *The Formation of Agricultural Governance. The Interplay between State and Civil Society in European Agriculture* (2025). He just coedited with Lourenzo Fernández Prieto and Juan Pan-Montojo *Agricultural Modernisation and the Green Revolution in the Twentieth-Century World*, Woodbridge, Boydell and Brewer (2026).

²¹ Gael Uxío Proupín Cantelar completed a Bachelor’s degree in History at the University of Santiago de Compostela, including a study period at Jagiellonian University. He also completed a Master’s degree in Modern History from the same university in Santiago. He is currently pursuing a PhD in Contemporary History (since 2024) at the University of Santiago de Compostela (University of Santiago), specializing in Economic and Social History under the supervision of Professor Miguel Cabo Villaverde (University of Santiago) and Miguel Ángel del Arco Blanco (University of Granada). His research aims to analyze the functioning of autarky, its institutions, and its impact on Galicia in the 1940s. Additionally, his academic interests extend beyond the Galician context, as he seeks to examine the parallels between the Spanish model and those of Italian fascism and nazifascism. His preliminary research about interventionism and black market has been recognized with awards in 2024 and in early 2025 in Galician local contests.

Antisemitizam kod ustaša i "zborša" prije Drugoga svjetskog rata

Ovaj je rad komparativnohistorijska analiza antisemitskih izjava i tekstova koje su uglavnom napisali Ante Pavelić kao vođa ustaškog pokreta i Dimitrije Ljotić kao vođa pokreta Zbor. Analiza je obuhvatila kronološko razdoblje do 1941. kako bi se naglasili sami korijeni i ideje antisemitske ideologije dvaju pokreta tijekom 1930-ih, kada su pokreti nastali.

Rad također pokazuje naglasak koji su oba pokreta stavljala na odnos s vlastitim narodom (nacijom) kao rasno „čistim“, ali i odnos s ideološkim uzorima iz inozemstva (poput nacizma). Iako su oba pokreta bila antisemitska i antisustavna (antikapitalistička i antikomunistička), njihovi su se nacionalni ciljevi razlikovali s obzirom na hrvatski i srpski politički kontekst unutar jugoslavenskog okvira. Oba pokreta dijelila su uvjerenje da kolektiv dolazi ispred pojedinca i da Židovi dominiraju svijetom. Antisemitski stavovi izneseni 1930-ih, tijekom Drugoga svjetskog rata prerasli su u aktivno sudjelovanje u Holokaustu.

²² Bruno Šagi rođen je 2000. godine u Varaždinu. Preddiplomski i diplomski studij povijesti završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirao je na temi *Antikomunističko djelovanje Međunarodne seljačke unije*. Doktorski studij povijesti upisao je na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu i trenutno ga pohađa. Član je Odjela za povijest Matice hrvatske, predsjedništva Hrvatsko-češkog društva i izvršnog odbora Centra za javne politike i ekonomske analize. Na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu izabran je za člana Studentskog zbora kao poslijediplomski kandidat. Njegovi su interesi: povijest i kultura hrvatskoga sela, povijest seljačkih stranaka, politička povijest, povijest antisemitizma, povijest masovnih pokreta i hrvatsko društvo i kultura. Izlagao je na brojnim hrvatskim i međunarodnim znanstvenim događajima. Vješto se koristi engleskim jezikom. Autor je nekoliko radova, mnoštva prikaza knjiga i jedan je od urednika zbornika radova *Liberalizam: teorija i povijest jedne ideje. Zbornik radova povodom 300 godina od rođenja Adama Smitha (1723.-2023.)*. U svojem znanstvenom djelovanju organizirao je brojne znanstvene događaje među kojima posebno mjesto imaju znanstveni kolokviji o teoriji i povijesti političkih i društvenih ideja koji se organiziraju svake godine te znanstveni kolokvij *Sjećanje na Holokaust* u suradnji s Centrom za komparativnohistorijske i interkulturalne studije (CKHIS), povodom Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta. Bruno Šagi radi kao stručni suradnik u Službi za nakladništvo Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Bruno Šagi²³

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

Antisemitism Among the Ustasha Movement and "Zbor" Movement Before the Second World War

This paper provides a comparative-historical analysis of antisemitic statements and texts primarily authored by Ante Pavelić, leader of the Ustaše movement, and Dimitrije Ljotić, leader of the Zbor movement. The analysis covers the chronological period up to 1941 to emphasize the very roots and ideas of the antisemitic ideology of the two movements during the 1930s, when the movements were formed.

The paper also highlights the emphasis both movements placed on the relationship with their own people (nation) as racially "pure," as well as the relationship with ideological role models from abroad (such as Nazism). Although both movements were antisemitic and anti-systemic (anti-capitalist and anti-communist), their national goals differed given the Croatian and Serbian political contexts within the Yugoslav framework. Both movements shared the conviction that the collective comes before the individual and that Jews dominate the world. The antisemitic views expressed in the 1930s evolved into active participation in the Holocaust during the Second World War.

²³ Bruno Šagi was born in 2000 in Varaždin. He completed his undergraduate and graduate studies in history at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. He graduated with the thesis *Antikomunističko djelovanje Međunarodne seljačke unije*. He enrolled in the doctoral study of history at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, where he is currently a student. He is a member of the Department of History of Matica hrvatska, the presidency of the Croatian-Czech Society, and the executive board of the Center for Public Policy and Economic Analysis. At the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, he was elected as a member of the Student Council as a postgraduate candidate. His interests include: the history and culture of the Croatian countryside, the history of peasant parties, political history, the history of antisemitism, the history of mass movements, and Croatian society and culture. He has presented at numerous Croatian and international scientific events and is proficient in the English language. He is the author of several papers, numerous book reviews, and is one of the editors of the proceedings *Liberalizam: teorija i povijest jedne ideje. Zbornik radova povodom 300 godina od rođenja Adama Smitha (1723.-2023.)*. In his scientific activities, he has organized numerous scientific events, among which a special place is held by the scientific colloquia on the theory and history of political and social ideas, organized annually, and the scientific colloquium *Sjećanje na Holokaust* in collaboration with the Center for Comparative Historical and Intercultural Studies (CKHIS), marking the International Holocaust Remembrance Day. Bruno Šagi works as an expert associate in the Publishing Service of the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb.

Na marginama europske i hrvatske historiografije ili o znanstvenim istraživanjima o genocidu nad Romima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Romsko stanovništvo danas čini jednu od najstarijih i najbrojnijih nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. Njihova povijest života u europskim državama i dalje je nedovoljno znanstveno istražena, a to je bila posljedica marginalizacije ove tematike. Središnja točka njihove povijesti jest njihovo genocidno stradanje uoči i za vrijeme Drugog svjetskog rata. Nakon rata dogodila se marginalizacija u znanstvenim proučavanjima njihovog ratnog stradanja u mnogim europskim zemljama. Kontinuirana istraživanja njihove povijesti započinju krajem 1970-ih i to ponajprije u njemačkoj, britanskoj i francuskoj historiografiji. Upravo u ovakvom kontekstu bivaju objavljena sintetska povijesna djela o Romima u Europi i/ili na području određene europske države. Njemačka historiografija posebice je bila usredotočena na istraživanje stradanja Roma za vrijeme nacizma, dok u drugim historiografijama, poput britanske i francuske, više je pisano o cjelokupnosti (šire) povijesti Roma. U zemljama bivše Jugoslavije posebno se ističu srpski znanstvenici koji su od 1980-ih bili predvodnici istraživanja povijesti Roma. Druge historiografije, napose slovenska historiografija posljednjih je godina intenzivirala istraživanje povijesti Roma na svom području za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

²⁴ Danijel Vojak (rođen 1980.) radi kao znanstveni savjetnik u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb. Doktorirao je povijesne znanosti (2011.) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je na istom području magistrirao (2006.) i diplomirao (2003.). Teme njegovog diplomskog rada, magistarskog rada i doktorskog rada su o povijesti romskog stanovništva na hrvatskim područjima. Od 2005. do 2007. radio je u zagrebačkom izdavačko-grafičkom poduzeću Ibis grafika, a nakon toga radio je u Odjelu za medije Hrvatskoga helsinškog odbora (2007.). Član je više strukovnih udruga, a od 2023. član je hrvatske delegacije Međunarodnog saveza za sjećanje na Holokaust. Fokus njegova istraživanja je povijest Roma na hrvatskim područjima i to posebice u 20. stoljeću. Na tu temu objavio je više djela o povijesti Roma u Prvom svjetskom ratu i Drugom svjetskom ratu. Zatim je objavio tristočinjak znanstvenih i stručnih radova u međunarodnim i domaćim znanstvenim publikacijama. Autor je edukativnih publikacija na temu povijesti genocidnog stradanja Roma u Drugom svjetskom ratu. Suradivao je na više domaćih i međunarodnih znanstvenih projekata vezanih uz povijest Roma. Autor je više izložbenih postava na temu povijesti Roma u Drugom svjetskom ratu. Sudjelovao je na stotinjak međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova, pritom je sudjelovao kao organizator dio njih u Hrvatskoj i izvan nje. Uz povijest Roma istražuje lokalnu povijest sjeverozapadne Hrvatske.

Danijel Vojak²⁵

The Ivo Pilar Institute of Social Sciences

On the Margins of European and Croatian Historiography: On Scientific Research Regarding the Genocide Against the Roma in the Independent State of Croatia

The Roma population today constitutes one of the oldest and most numerous national minorities in the Republic of Croatia. Their history of life in European states remains insufficiently researched scientifically, which has been a consequence of the marginalization of this subject matter. The central point of their history is their genocidal suffering before and during the Second World War. After the war, a marginalization occurred in the scientific studies of their wartime suffering in many European countries. Continuous research into their history began in the late 1970s, primarily in German, British, and French historiography. It was in this context that synthetic historical works on the Roma in Europe and/or within the territory of specific European states were published. German historiography was particularly focused on researching the suffering of the Roma during Nazism, while in other historiographies, such as British and French, there was more focus on the entirety of the (broader) history of the Roma. In the countries of the former Yugoslavia, Serbian scholars stand out, having been leaders in the research of Roma history since the 1980s. Other historiographies, notably Slovenian

²⁵ Danijel Vojak (born 1980) works as a scientific advisor at the Institute of Social Sciences Ivo Pilar in Zagreb. He earned his doctorate in historical sciences (2011) at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, where he also obtained his master's degree (2006) and his undergraduate degree (2003) in the same field. The topics of his undergraduate, master's, and doctoral theses focus on the history of the Roma population in Croatian territories. From 2005 to 2007, he worked for the Zagreb publishing and graphic design company Ibis grafika, after which he served in the Media Department of the Croatian Helsinki Committee (2007). He is a member of several professional associations, and since 2023, he has been a member of the Croatian delegation to the International Holocaust Remembrance Alliance. The focus of his research is the history of the Roma in Croatian territories, particularly in the 20th century. On this topic, he has published several works concerning the history of the Roma in World War I and World War II. Furthermore, he has published around three hundred scientific and professional papers in international and domestic scientific publications. He is the author of educational publications on the history of the genocidal suffering of the Roma during World War II. He has collaborated on several domestic and international scientific projects related to Roma history and is the author of several exhibitions on the history of the Roma in World War II. He has participated in about a hundred international and domestic scientific conferences, organizing several of them both in Croatia and abroad. In addition to Roma history, he researches the local history of northwestern Croatia.

historiography, have intensified research into the history of the Roma in their territory during the Second World War in recent years.

Marko Medved²⁶

Medicinski fakultet u Rijeci - Sveučilište u Rijeci

Katolička Crkva i fašizam – temeljne odrednice odnosa i neki povijesni primjeri

Odnos Katoličke Crkve i fašizma promatra se kroz primjer nekoliko europskih zemalja, prvenstveno Italije. Objašnjavaju se razlozi zbog kojih se u savezništvu s fašističkim režimima tražila i nalazila obrana crkvenih i kršćanskih interesa. Pred procesom sekularizacije i privatizacije vjere, u kojem je Crkva gubila društvenu moć, dobar dio Crkve s povjerenjem je gledao u državu tražeći pomoć u kršćanskoj rekonkvisti društva. Kako Crkvi tako i fašizmu, zajednički neprijatelj bio je liberalni društveni poredak. Katoličko-konzervativna supkultura, još od vremena restauracije suprotstavljena liberalnom građanstvu, sada je bila uvjerena da s fašizmom može oboriti sekularnost države. Antiklerikalno obilježje lijevih pokreta, takve je krugove dodatno uvjerilo u prihvatljivost fašizma. Tek će iskustvo Drugog svjetskog rata dovesti katolike do revalorizacije demokracije.

²⁶ Marko Medved je redoviti profesor zaposlen na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Predavao je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu - Teologija u Rijeci od 2006. do 2021. Rođen 3. rujna 1974. u Rijeci. Magistrirao i doktorirao na Fakultetu crkvene povijesti Papinskog sveučilišta Gregoriana (2007.). Od 2006. do 2021. predavao na Teologiji u Rijeci. Od 2013. do 2021. bio je glavni i odgovorni urednik *Riječkog teološkog časopisa*. Objavio je autorske knjige *Riječka Crkva u razdoblju fašizma. Nastanak biskupije i prvi talijanski upravitelji* (2015.); *Povijest župe Svetoga Mateja. 150 godina od posvete župne crkve* (2015.); *Filius conventus Fluminensis. Augustinci pustinjaci sv. Jeronima u Rijeci* (2020.); suautor *Ivan Klobučarić – život i djelo/Johannes Clobucciarich - leben und werk*. Urednik je više zbornika radova. Predsjednik je Hrvatskog znanstvenog društva za povijest zdravstvene kulture. Objavljuje članke u domaćim i inozemnim znanstvenim časopisima. Dobitnik je 2022. nagrade Zaklade Sveučilišta u Rijeci za znanstvenika iz humanističkih i društvenih znanosti (za razdoblje 2020.). Dobitnik je nagrade Grada Rijeke 2021. za znanstvenu monografiju o augustincima pustinjacima sv. Jeronima u Rijeci kojom se „nadopunjuje identitet grada“.

Marko Medved²⁷

Faculty of Medicine, University of Rijeka

The Catholic Church and Fascism – Fundamental Determinants of the Relationship and Certain Historical Examples

The relationship between the Catholic Church and fascism is examined through the examples of several European countries, primarily Italy. The reasons why the defense of ecclesiastical and Christian interests was sought and found in alliances with fascist regimes are explained. Faced with the process of secularization and the privatization of faith, in which the Church was losing its social power, a significant portion of the Church looked toward the state with confidence, seeking assistance in the Christian reconquest of society. Both the Church and fascism shared a common enemy: the liberal social order. The Catholic-conservative subculture, which had been opposed to the liberal bourgeoisie since the Restoration, was now convinced that it could overturn the secularity of the state through fascism. The anti-clerical character of leftist movements further convinced these circles of the acceptability of fascism. It was only the experience of the Second World War that would lead Catholics to a reevaluation of democracy.

²⁷ Marko Medved is a tenured professor at the Faculty of Medicine, University of Rijeka. He previously taught at the Faculty of Catholic Theology, University of Zagreb – Theology in Rijeka from 2006 to 2021. He was born on September 3, 1974, in Rijeka. He earned his master's degree and doctorate at the Faculty of Church History of the Pontifical Gregorian University (2007). From 2013 to 2021, he served as the editor-in-chief of the *Riječki teološki časopis*. He has published the following books: *Riječka Crkva u razdoblju fašizma. Nastanak biskupije i prvi talijanski upravitelji* (2015); *Povijest župe Svetoga Mateja. 150 godina od posvete župne crkve* (2015); *Filius conventus Fluminensis. Augustinci pustinjaci sv. Jeronima u Rijeci* (2020); and is the co-author of *Ivan Klojučarić – život i djelo/Johannes Clobucciarich - leben und werk*. He is the editor of several collected papers. He is the president of the Croatian Scientific Society for the History of Health Culture and publishes articles in domestic and international scientific journals. In 2022, he received the University of Rijeka Foundation Award for a scientist in the humanities and social sciences (for the year 2020). He was also awarded the City of Rijeka Prize in 2021 for his scientific monograph on the Hermits of Saint Augustine in Rijeka, which "complements the identity of the city."

Rory Yeomans²⁸

Neovisni istraživač

Fašistička tržišta: gospodarstvo i svakodnevica u ratnoj Hrvatskoj i nacističkoj Njemačkoj

Ovo izlaganje promatra svakodnevni život kroz prizmu tržišta u dvjema fašističkim državama tijekom Drugoga svjetskog rata: Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH) i nacističkoj Njemačkoj. U radu se tvrdi da su, unatoč činjenici da su i nacistička Njemačka i NDH ostvarile značajno bogatstvo kroz masovne kampanje pljačke „nepoželjnih populacija“ – u slučaju nacističke Njemačke Židova i stanovništva na okupiranim istočnim teritorijima, a u slučaju ustaškog režima Židova i Srba – prihodi od te krađe raspodijeljeni na vrlo različite načine. Dok je u slučaju nacističke Njemačke velik dio imovine, poduzeća i sredstava ukradenih od Židova i drugih Treći Reich izravno slao njemačkim građanima (bilo putem državnih agencija, dužnosnika ili njemačkih vojnika koji su se vraćali kući na dopust), u NDH je većina ukradene imovine bila raspodijeljena među pristašama režima i ustaškim dužnosnicima. To se događalo unatoč tome što se u NDH ukradena imovina stečena kroz takozvani proces arijanizacije promovirala kao metoda poboljšanja životnog standarda i povećanja društvene mobilnosti za one na dnu socioekonomske ljestvice, kao i način osiguravanja potpore radnika. Iako su se dvije države razlikovale u pogledu distribucije opljačkane robe, korporativna i centralno planirana gospodarstva i nacističke Njemačke i NDH – unatoč proklamiranom uspjehu nacističke ekonomije po kojoj je gospodarstvo NDH bilo modelirano – bila su krajnje neučinkovita, nedjelotvorna i obilježena teškim nestašicama, hiperinflacijom i gotovo trajnom krizom troškova života. Kao rezultat toga, u oba je društva robna razmjena postala važan dio

²⁸ Rory Yeomans povjesničar je moderne povijesti jugoistočne Europe, s posebnim fokusom na prostor bivše Jugoslavije. Tijekom svoje karijere predavao je i boravio na prestižnim institucijama poput University Collegea u Londonu, Sveučilišta u Oxfordu te Instituta za napredne studije (IAS) u Princetonu. Njegov znanstveni rad primarno je usmjeren na socijalnu, ekonomsku i kulturnu povijest ustaškog pokreta i Nezavisne Države Hrvatske. Autor je i urednik brojnih utjecajnih djela, među kojima se ističu *Visions of Annihilation: The Ustasha Regime and the Cultural Politics of Fascism, 1941–1945* (2013.), *The Utopia of Terror: Life and Death in Wartime Croatia* (2016.) te najnovija istraživanja *A Marketplace Without Jews: Aryanization and the Final Solution in Southeastern Europe* (2025.) i *War and Martyrdom in Fascist Croatia: The City of the Dead* (2026.). Trenutačno vodi projekt pod pokroviteljstvom Britanske akademije koji istražuje jugoslavensku socijalističku kulturu sjećanja na Holokaust i nacističku okupaciju.

ekonomske razmjene. Istodobno, arijanizacija se pokazala kao dvosjekli mač: dok se koristila kao sredstvo kompenzacije običnih potrošača za nestašice, istovremeno je potkopavala ratno gospodarstvo poticanjem rastućeg crnog tržišta i stvaranjem potražnje za robom široke potrošnje koju fašističko tržište nije moglo zadovoljiti.

Rory Yeomans²⁹

Independent Researcher

Fascist Marketplaces: The Economy and Everyday Life in Wartime Croatia and Nazi Germany

This presentation looks at everyday life through the prism of the marketplace in two fascist states during World War Two: The Independent State of Croatia (Nezavisna Država Hrvatska – NDH) and Nazi Germany. This paper argues that despite the fact that both Nazi Germany and the NDH generated significant wealth for themselves from the mass campaigns of looting against “unwanted populations” – in the case of Nazi Germany Jews and populations in the occupied eastern territories and in the case of the Ustaša regime Jews and Serbs – the proceeds of this stealing was distributed in very different ways. While in the case of Nazi Germany, much of the property, businesses and assets stolen from Jews and others was sent back by the Third Reich directly to German citizens (whether by Reich agencies, officials or German soldiers coming home on leave), in the NDH most of the stolen assets were distributed among supporters of the regime and Ustaša officials. This was despite the fact that in the NDH, stolen assets obtained through the so-called Aryanisation process was promoted as a method of improving the living standards and increasing social mobility for those at the bottom of the socioeconomic ladder and securing the support of workers. While the two states differed in terms of the distribution of looted goods, the corporate and centrally planned economies of both Nazi Germany and the NDH – despite the claimed success of the Nazi economy on which the economy of the NDH was modelled – were extremely inefficient, ineffective, and characterised by severe shortages, hyperinflation, and an almost permanent cost-of-living crisis. As a result,

²⁹ Rory Yeomans is a historian of modern Southeast European history, especially the former Yugoslavia. He has taught and held fellowships at institutions including University College London, the University of Oxford and the Institute for Advanced Studies, Princeton. His research focuses on the social, economic and cultural history of the Ustaša movement and the Independent State of Croatia. His publications include *Visions of Annihilation: The Ustaša Regime and the Cultural Politics of Fascism, 1941 -1945* (Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press, 2013); *The Utopia of Terror: Life and Death in Wartime Croatia* (New York: Rochester University Press, 2016); *A Marketplace Without Jews: Aryanization and the Final Solution in Southeastern Europe* (London: Routledge, 2025) and *War and Martyrdom in Fascist Croatia: The City of the Dead* (London: Palgrave, 2026). He is currently conducting research on a British Academy-funded project about socialist Yugoslav memory culture of the Holocaust and the Nazi occupation.

in both societies barter became an important part of economic exchange. At the same time, Aryanisation proved to be a double-edged sword: while it was used as a means of compensating ordinary consumers for shortages, at the same time it undermined the wartime economy by fuelling a growing black market and creating a demand for consumer goods which could not be satisfied by the fascist marketplace.

Od grada do logora: ekstremne forme političkog prostora

Rad polazi od teze da fašizam nije moguće razumjeti samo kao ideologiju ili režim, nego i kao radikalni projekt proizvodnje političkog prostora. Oslanjajući se na Lefebvreovu koncepciju proizvodnje prostora, pokazuje se kako fašističke vlasti transformiraju urbani prostor u instrument homogenizacije, hijerarhije i isključivanja. Grad pritom prestaje biti pluralno društveno tkivo i postaje normativno organizirana scena nacionalnog jedinstva, monumentalnosti i političkog rituala.

U drugom koraku analiza se oslanja na Foucaultovu teoriju disciplinarnog prostora i model panoptikona kako bi se razjasnilo kako nadzor, klasifikacija i regulacija tijela postaju temeljne tehnike prostorne organizacije. Te se tehnike ne zadržavaju na institucijama poput zatvora, nego se šire na urbani i nacionalni prostor u cjelini. Posebna se pozornost posvećuje getima i koncentracijskim logorima kao radikalnim oblicima političkog prostora. Geto se interpretira kao prijelazna forma segregacije i prostorne diferencijacije, dok koncentracijski logor predstavlja ekstremnu artikulaciju moći. U kontekstu Holokausta, logor postaje prostor sistematske dehumanizacije i administrativno organiziranog uništenja, čime se pokazuje da genocid nije izvanjski prekid modernosti, nego njezina ekstremna prostorna racionalizacija.

Rad zaključuje da prijelaz od grada do geta i logora ne predstavlja diskontinuitet, nego progresivnu radikalizaciju logike prostorne homogenizacije. Fašizam se tako razotkriva kao projekt koji kroz kontrolu i reorganizaciju prostora proizvodi političku zajednicu temeljenu na isključenju, segregaciji i, u svojoj krajnjoj fazi, genocidu.

³⁰ Ivan Perkov rođen je 1989. godine u Splitu. Docent je na Odsjeku za sociologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, na kojem među brojnim kolegijima izvodi i kolegij Holokaust. Predaje i na Katoličkom sveučilištu Eichstätt-Ingolstadt gdje izvodi kolegij Culture Wars: Challenges for Contemporary Sociology u sklopu modula naprednih socioloških teorija. Njegovi istraživački interesi obuhvaćaju migracije, urbane teme i prostor te procese koji dovode do sustavnog nasilja poput Holokausta.

Ivan Perkov³¹

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

From the City to the Camp: Extreme Forms of Political Space

The paper starts from the thesis that fascism cannot be understood merely as an ideology or a regime, but also as a radical project of producing political space. Relying on Lefebvre's conception of the production of space, it shows how fascist authorities transform urban space into an instrument of homogenization, hierarchy, and exclusion. In this process, the city ceases to be a plural social fabric and becomes a normatively organized scene of national unity, monumentality, and political ritual.

In the second step, the analysis relies on Foucault's theory of disciplinary space and the panopticon model to clarify how the surveillance, classification, and regulation of bodies become fundamental techniques of spatial organization. These techniques are not confined to institutions like prisons but spread to the urban and national space as a whole. Special attention is paid to ghettos and concentration camps as radical forms of political space. The ghetto is interpreted as a transitional form of segregation and spatial differentiation, while the concentration camp represents an extreme articulation of power. In the context of the Holocaust, the camp becomes a space of systematic dehumanization and administratively organized destruction, demonstrating that genocide is not an external rupture of modernity, but rather its extreme spatial rationalization.

The paper concludes that the transition from the city to the ghetto and the camp does not represent a discontinuity, but a progressive radicalization of the logic of spatial homogenization. Fascism is thus revealed as a project that, through the control and reorganization of space,

³¹ Ivan Perkov was born in 1989 in Split. He is an Assistant Professor at the Department of Sociology of the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, where among numerous courses he also conducts the course Holocaust. He also lectures at the Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, where he teaches the course Culture Wars: Challenges for Contemporary Sociology as part of the advanced sociological theories module. His research interests encompass migration, urban topics and space, and the processes that lead to systemic violence such as the Holocaust.

produces a political community based on exclusion, segregation, and, in its ultimate phase, genocide.

Lipa 1944.: fašističko nasilje, kolektivna trauma i muzealizacija sjećanja

Izlaganje analizira stradanje Lipe 30. travnja 1944. godine kao paradigmatički primjer nacističke politike represije i kolektivne odmazde nad civilnim stanovništvom. Polazeći od ideoloških postavki fašizma i nacizma, rad kontekstualizira zločin u širem okviru okupacijskih politika na istočnojadranskom prostoru tijekom Drugog svjetskog rata. Posebna se pozornost posvećuje suvremenim oblicima interpretacije i institucionalizacije sjećanja kroz djelovanje Memorijalnog centra Lipa pamti, koji lokalnu tragediju prevodi u prostor javne povijesti i antifašističke pedagogije. Time se otvara pitanje odnosa između povijesne činjenice, kolektivne memorije i muzeološke reprezentacije, kao i uloge memorijalnih institucija u oblikovanju suvremenog razumijevanja fašizma.

³² Vana Gović Marković diplomirala je povijest umjetnosti i etnologiju 2006. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 2013. godine viša je kustosica u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka, nakon što je radila u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci i u Lošinjskom muzeju na otoku Lošinju. Kao voditeljica jedne od podružnica muzeja - Memorijalnog centra Lipa pamti - fokusira se na suočavanje s teškom baštinom. Kombinirajući kulturu sjećanja, suvremenu umjetnost i angažman zajednice, favorizira „crossover“ muzejske programe i aktivnosti kao način propitivanja muzejskih potencijala za utjecaj na društvene promjene. Od 2018. godine vodi EU projekt Muzej budućnosti – Gradsko muzejsko vijeće kao model participativnog upravljanja, koji je rezultirao time da je Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka prvi muzej u Hrvatskoj koji je uspješno implementirao participativno upravljanje. Facilitirala je nekoliko participativnih muzejskih programa, kurirala velik broj izložbi i instalacija specifičnih za lokaciju, autorica je brojnih knjiga, kataloga i članaka u časopisima.

Vana Gović-Marković³³

Maritime and History Museum of the Croatian Littoral Rijeka

Lipa 1944: Fascist Violence, Collective Trauma, and the Musealization of Memory

The presentation analyzes the suffering of Lipa on April 30, 1944, as a paradigmatic example of Nazi policies of repression and collective retribution against the civilian population. Starting from the ideological premises of fascism and Nazism, the work contextualizes the crime within the broader framework of occupation policies in the Eastern Adriatic region during the Second World War. Special attention is paid to contemporary forms of interpretation and the institutionalization of memory through the activities of the Memorijalni centar Lipa pamti, which translates the local tragedy into a space of public history and anti-fascist pedagogy. This opens the question of the relationship between historical facts, collective memory, and museological representation, as well as the role of memorial institutions in shaping the contemporary understanding of fascism.

³³ Vana Gović Marković graduated in art history and ethnology in 2006 from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Since 2013, she has been a senior curator at the Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, after previously working at the Muzej moderne i suvremene umjetnosti in Rijeka and the Lošinjski muzej on the island of Lošinj. As the head of one of the museum's branches—the Memorijalni centar Lipa pamti—she focuses on dealing with difficult heritage. Combining the culture of memory, contemporary art, and community engagement, she favors "crossover" museum programs and activities as a way of questioning museum potential for influencing social change. Since 2018, she has led the EU project Muzej budućnosti – Gradsko muzejsko vijeće kao model participativnog upravljanja, which resulted in the Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka becoming the first museum in Croatia to successfully implement participatory management. She has facilitated several participatory museum programs, curated a large number of exhibitions and site-specific installations, and is the author of numerous books, catalogs, and journal articles.

Grzegorz Rossoliński-Liebe³⁴

Freie Universität Berlin

Stepan Bandera i OUN

Stepan Bandera bio je vođa radikalne frakcije Organizacije ukrajinskih nacionalista. U svom radu objasniti će prirodu radikalnog nacionalizma u Ukrajini, način na koji su ukrajinski nacionalisti osmislili oblik ukrajinskog fašizma te ulogu koju je Bandera imao u tom procesu. Također će analizirati zločine koje su ukrajinski nacionalisti i obični Ukrajinci počinili tijekom Drugoga svjetskog rata, kao i način na koji je ukrajinska dijaspora komemorirala Banderu nakon rata u zemljama poput Velike Britanije, Kanade i Zapadne Njemačke, te kako ga se u Ukrajini sjećaju danas.

³⁴ Grzegorz Rossoliński-Liebe (rođen 1979.) povjesničar je koji živi i radi u Berlinu. Njegov je istraživački rad fokusiran na povijest Holokausta, Srednju i Istočnu Europu, fašizam, nacionalizam te politiku sjećanja. Tijekom karijere, Rossoliński-Liebe surađivao je s vodećim svjetskim institucijama za proučavanje genocida i povijesti. Njegove su aktivnosti dobile potporu prestižnih organizacija poput Yad Vashema i Memorijalnog muzeja Holokausta SAD-a.

Grzegorz Rossoliński-Liebe³⁵

Freie Universität Berlin

Stepan Bandera and the OUN

Stepan Bandera was the leader of the radical faction of the Organization of Ukrainian Nationalists. In my paper, I will explain what was the nature of the radical nationalism in Ukraine, how Ukrainian nationalists invented a form of Ukrainian fascism, which role Bandera played in this process, which crimes the Ukrainian nationalists and ordinary Ukrainians committed during World War II, and how Bandera was commemorated by the Ukrainian diaspora after World War II in countries such as Great Britain, Canada, and West Germany and how he is remembered in Ukraine today.

³⁵ Grzegorz Rossoliński-Liebe (born 1979) is a historian living and working in Berlin. His research focuses on the history of the Holocaust, Central and Eastern Europe, fascism, nationalism, and the politics of memory. Throughout his career, Rossoliński-Liebe has collaborated with the world's leading institutions for the study of genocide and history. His work has received support from prestigious organizations such as Yad Vashem and the United States Holocaust Memorial Museum (USHMM).

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP FAŠIZAM: TEORIJA I POVIJEST
JEDNE IDEJE

IZDAVAČ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d, Zagreb

Za izdavača

Izv. prof. dr. sc. Dario Vučenović, dekan

Uredio

Bruno Šagi, univ. mag. hist.

Lektura i korektura

Doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić

Adrijan Štivić, univ. mag. litt. comp. et univ. mag. hist.

ISBN 978-953-8349-73-7

Zagreb, travanj 2026.

